

פרשת תצוה

כִּי אַתָּה תֹאמַר גְּרִי הִ' אֱלֹהֵי יַגִּיָּה חֲשָׁפִי (תהלים יח כט):

פניו יתעלה - דְּבַר בלשון נסתר ואמר "ה' אלהי יגיה חשפי". והוא [אומר] (שם כו א) **לְדוֹד הִ' אֹרֵי וישעי, אורי** - מתחלה, ואם כבר באה הצרה - **וישעי**. ובגמטריא **אורי וישעי** [עולה] תרי"ג, לרמזו על תרי"ג מצות, שבהם ה' אורי וישעי בקיומם:

ועוד יש לכוון הכתוב על זמן שבית המקדש קיים, ועל זמן הגלות שאנו בהסתר פנים. ולזה אמר **כי אתה תאיר נרי** - עכשיו, וגם לעתיד כשתהיה חשכת הגלות - **הי אלהי יגיה חשפי**. ולזה דבר בלשון נסתר כאמור. ואמר **אלהי**, לומר שאם לא נמצאו לנו זכויות, הנה אלהותו יתעלה עלינו - תספיק. וזהו הי - במה שהוא **אלהי**, בזכות זה יגיה **חשפי**:

עוד יש לפרש שגלה לנו טעם למצות התורה (כז) **ויקחו אליך שמן זית זך וגו' להעלות נר תמיד**, וכבר הקשו במדרש (ויק"ר פר' לא) ובגמרא (שבת כב) **זכי לאורה הוא צריך? והלא כל ארבעים שנה שהלכו ישראל במדבר - לא הלכו אלא לאורו? אלא עדות היא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל**. עד כאן לשונם.

וכבר נתקשו התוספות ז"ל שם (ד"ה וכי

דוד המלך ע"ה יספר חסדי האל אשר גברו, הן קודם בוא עת צרה, הן לאחר בואה, שעל הכל מהיכים להודות לו ולברכו, שאף שנתחדו בכתוב [בני אדם] **המהיכים להודות לו**, במזמור "הודו לה' כי טוב וגו' יאמרו גאולי ה' אשר גאלם מיד צר" (תהלים קז), וכאשר חכמים הגידו (ברכות נד) "ארבעה צריכים להודות" - מכל מקום, מקל וחומר הוא - שבכל עת ובכל שעה מִחֵיב להודות [מי] אשר לא נגעה אליו הרעה כלל.

והוא שאנו אומרים בכל יום בתפלה **"מודים אנחנו לך וכו', ועל נסיה שבכל וכו' ערב ובוקר וצהריים"**, יען כי האדם - בכל יום ויום מִעֲתֵד לכל המקרים הרעים, ובחסדיו הגדולים מאיר עיני שכלו לידע להנצל מכלם. והוא שאמר **כי אתה תאיר נרי**, שתמיד אתה מאיר בעדי לבלתי אכשל בשום מקרה רע, ואם כבר באה אלי הצרה - **הי אלהי יגיה חשפי**:

ולזה פתח לדבר בלשון נוכח וסיום בלשון נסתר, יען כי הצרה באה מחסרון השגחתו יתברך על החוטאים, וכמו שאמר (תהלים קד כט) **תסתיר פניך יבחלון וגו'**, ולזה בסוף הפסוק - **שכבר הגיע אליו הרעה מהסתרת**

לאורה הוא צריך) דבפשיטות היה לו להקשות ממעשה בראשית [דכתיב ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור], שכל העולם [כולו] הלכו [והולכים] לאורו [של מקום], והוא מקור האור. והם ז"ל פירשו שחוזר על אהרן, לומר שאין לתרץ שמעם [מצות הדלקת] הנרות - להאיר לאהרן כדי שיכנס ויצא, שהלא כל הארבעים שנה הלכו לאורו [של עמוד הענן שהיה בזכות אהרן], והיה מאיר להם בחדרים ובמקומות האפלים. עד כאן דבריהם ז"ל.

ובאמת שלא נכחיש שאין זה מפְּשֵׁט דבריהם [של רבותינו] ז"ל. גם [קשה לפי זה] אומרים "והלא כל ארבעים שנה לא הלכו אלא לאורו", ואם פְּנוּי [וכי לאורה] הוא צריך - חוזר על אהרן, [על כרחק שגם אומרים "לא הלכו אלא לאורו" חוזר על אהרן, ואם כן] איך יאמר שהלכו לאורו? וכי אמנם לא הלכו אלא לאורו של אהרן?⁴²² וגם העקר חסר, דהיה לש"ס להביא דבריהם שהיה מאיר בחדרים, שזהו עקר הקושיא [לפירוש זה, שכיון שהיה מאיר בחדרים ובמפיקים - א"כ ודאי לא נצרך אהרן לאור המנוחה]. גם לא ידענו צורך לאהרן בהיכל ה' בלילה. וכבר גם התוספות ז"ל סתרו פירוש זה בראיה חותכת [מהברייתא שהובאה במנוחות (כו) דמשמע מונה דאשכינה קאי]. עין עליהם:

ואך הנראה פְּנוּת רז"ל קרוב לדברי רבותינו בעלי התוספות ז"ל, והוא באשר נקדים כי ודאי - לפי הפשט - עקר מעם המצוה [הוא, לתת] כבוד והדר לארון התורה, כאשר⁴²³ נעשה אנחנו [להניח] לפני היכל הספר תורה עישויות ומנורות, ואסמכה אקרא (ישעיה כד טו) "באורים כבדו ה'", כי חסרון הוא להיות מקום שלפני התורה השוך. והנה כל מה שבפנים מהפרוכת - [הוא כמו ספר תורה שבפנים מהתיבה, שהפרוכת] הוא כמו תיבה לספר תורה, ולפני הפרוכת יהיו הנרות. והגם שבהיות ישראל צדיקים ושכינה שרויה ביניהם, ודאי שהיה המקום מלא אור - אין התורה סומכת על הנס, וכמו שנאמר (ויקרא א ז) "ונתנו בני אהרן אש על המזבח" אף על פי שהאש יורדת מן השמים (וימא כא), כי מְצוֹת התורה הם לפי הטבע הנהוג והרגיל, ולא תסמוך התורה על הנס שהוא סְגֻלַי אלא על דרך הַמְקַרָה לעת שיעלה רצונו יתברך לעשות:

והוא אצלי מאמר הכתוב (תהלים מח יג-טו) **מִכּוֹ צִיּוֹן וְהִקִּיפוּתָם כִּפְרוּ מִגְדֻלֵיהּ וְגוֹי, כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וְעַד הוּא יִגְהַגְנוּ עֲלֵמוֹת, יֹאמֵר כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּרִישׁ מִסַּכַּת מְדוֹת (פ"א מ"א) בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת הַכְּהֻנִּים שׁוֹמְרִים כְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְהַלְוִיִּים בְּעִשְׂרִים וְאַחַד וְכוּ'. ע"כ.** ופירש הרע"ב שאף שבית

423. פירוש: כמו שנעשה אנחנו בזמננו וכו'.

422. אמנם לענ"ד יש ליישב, שהרי ענני כבוד הם שהיו מאירים והם היו בזכות אהרן, וע"ז יאות לומר שהלכו לאורו.

המקדש לא היה צריך שמירה, מכל מקום כבוד והדר הוא לבית אלהינו.

ולקוצר דעתי לא זהו דרך הכתוב פה, אלא דשמירה ממש היא, והוא שאמר **סבו ציון והקיפוח ספרו מגדליה**, לומר שלא תסמכו על הנס לומר שעיר אלהינו - אחר שהשגחתו יתברך [שרויה] בה - אינה צריכה שמירה, לא כן - רק סובו וגו' **פסגו ארמנותיה, למען תספרו לדור אחרון וגו'**, שעל ידי מעשיכם אלו - תספרו לדורות הבאים כי זה אלהים אלהינו **עולם ועד, הוא ינהגנו על מות**, שהנהגתו התדירית כך היא: לפי הטבע ולא לפי הנס, [כי 'מות' הוא פגיו לטבע שסופו פלה ומת, מה שאין כן הנס הוא מעל הטבע ולא יפול בו לשון מות].

או יש לפרש **עלמות מלשון העלמה** וכסוי, שהנהגתו יתברך תדירית בסתר תחת הטבע, ומסתיר הנסים שעושה תחת כנפי הטבע. אמנם הנסים הגלויים אינם אלא לפרקים ולא תדירים, והוא ינהגנו **בעלמות**, בהסתר, ולזה **סובו ציון והקיפוח וגו'**:

ויכול עוד הרע"ב ז"ל לומר, שמעם שמירת המקדש - מטעם הכתוב בתורה (לעיל כג כט) **"לא אגרשנו וגו' פן תהיה הארץ שממה ורבה עליך חית השדה"**, והקשו (רש"י דברים כב ז): והלא אם עושין רצונו של מקום אינם מתייראין מן החיה? אלא גלוי היה

לפניו שעתידין לחטוא. ע"כ. הרי לך דהתורה עצמה חששה לחטא, ואם כן למה לא יחושו שמא יחטאו ו[בגרמת החטא] יוכלו לשלום במקדש נגבים ושוודי לילה, שכבוד המקדש והשגחתו יתברך בו - הוא לפי מעשה הדור, והרי כשהטאו - נכנסו האויבים עד לפני ולפנים. ועל זה נאמר (דברים לב יח) **צור ילדך תשי, כביכול מתישין כח פמליא של מעלה, ולזה תנן: "בשלשה מקומות שומרים".** זה נראה **טעם המנורה לפי הפשט:**

אכן רבותינו ז"ל - מדרכי הדרש - אף אם הם 'ביודעים'⁴²⁴ שהטעם הנגלה הוא מה שאמרו שצורך האורה הוא כבוד אל המקום - מכל מקום הקשו: וכי לאורה זו הוא צריך [כדי שלא יהיה המקום חשוך]? והלא כל ארבעים שנה שהלכו ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו? [וכן נת הנמרא בקושיא זו, היא אחת משתי אלה:] אם - כדרך התוס' ז"ל [שפירשו] שהיה [הענן] מאיר בחדרים, וממילא כל החיכל היה מאיר, ושרגא - [אור המנורה] - במיחרא מאי אהני⁴²⁵, אם - שרוצה לומר: שמכיון שהיתה השגחתו יתברך גדולה עד למאד בימים ההם ובזמן ההוא, שהיה מאיר להם ללכת יומם ולילה, מכל שכן שהיתה האורה גדולה במקום הקודש, ואם כן למה צריך הוא יתברך במקום ההוא מנורה? ותירצו [בגמרא]: **אלא עדות היא לכל באי עולם שהשכינה שרויה בישראל וכו', וזו נר מערכי וכו'.**

424. פירושו: מה תועלת יש באור הנר בשעת הצהריים.

424. על פי סיגנון וידי יום הכיפורים: 'ביודעים וכלא יודעים'.

[ימצא אופן שיש לחלק חלוק-מה (בין שני האורות)].

אך לפי זה יקשה: מה תירצו באומרם אלא עדות זכוי שהשכינה שורה בישראל, והלא מכל שכן שאם היה מלא אור בלא נר - הוא יותר עדות שהשכינה שורה בישראל. ואך בדקדוק הלשון מתורץ זה, שאמר שהשכינה שורה בישראל. והנה אמות העולם לא יכחישו שהשכינה נגלית במקום שהוא הנכבד, אמנם לא יתלו הדבר בישראל אך יתלו במקום עצמו. אכן על ידי נר המערבי - שהוא על ידי מעשה ישראל - ידעו שהשכינה שורה בישראל, מצד ישראל, נגלית מצד מעשיהם ולא מצד המקום לבד. זה נראה בביאור דבריהם ז"ל:

ואכן מה שנראה עוד בדרך הדרש, שהמנורה - רמז לנשמה, וז' הנרות - רמז לשבע (עשיריות) [עשרות] השנים מספר ימי האדם, "ימי שנותינו בהם שבעים שנה". ולהיות שהנשמה יושבת במחשכים בתוך הגוף, מצות המנורה מאירה לנשמה בתוך הגוף להיות מאיר מעשיו. והוא אומרו (איוב כט ג) **בְּהֵלוּ נְרוֹ עָלַי רֵאשִׁי, לְאֹרוֹ אֵלֶךְ חֹשֶׁךְ**. מלבד פשוטו, ירמוז ענין המנורה: שעל ידי הלו נרו עלי ראשי - הוא נר המנורה - לאורו יתברך אלך אף אם נשמתי בתוך חושך, הוא חשכת הגוף:

והוא שאמר כי אתה תאיר נרי, צוית להאיר נרי בתוך המקדש, ועל ידי כן הי' אלהי יגיה חשכי, אפילת הגוף, יהיה מאיר על ידי אור המנורה. ולזה היתה מערב עד

ומכל מקום עדין צריכין אנו למודעי, לא נכחד שאין זה מפשט דברי רז"ל, לא כפירוש שהבינו התוס' ולא כפירוש שכתבנו, יען כי מצות המנורה [היא] לדורות עולם, ואיך נקשה מארבעים שנה שהיו ישראל במדבר שהוא זמן כצל עובר, ואם לא היתה צריכה באותו זמן - צריכה היא אחר כך:

לכן אומר שהדבר הוא כפשוטו: וכי לאורה הוא צריך? והלא זכוי, אמת שסיגנון הלשון כמו שכתבנו בראשונה, שצורך האורה אליו יתעלה [להאיר לפניו יתברך, כפשוטו] - לא יעלה על לב [מין] שעניו בשר לו, הלילה, לא בקושיא ולא בתירוץ. אך צורך האורה - הוא כבוד למקום והדר לבית שיהא מלא אור, ככל הכסף והזהב הנעשה בבית המקדש שהוא לכבוד ולתפארת.

ויעלה על הדעת, שאף (ש)לצד זה [שתכלית האור הוא לכבוד והדר] - נוכל לומר בלשון השאלה שהוא יתברך [גם] צריך לאור, ולא מלא הבית אורה מאתו, כי הוא יתברך הוא אמר ויהי' כן, גזרה חכמתו שהעולם יתנהג במבטע דוקא, ואם יהיה נס - יהיה מיד ולא לתר פרנע, ולא יאריך כל כך זמן. לזה אמר: וכי לאורה הוא צריך ולא יוכל עשות נס תדירי מצד גזירתו והכל מאתו? והלא מצינו שהתמיד הנס [של עמוד הענין] זמן ארוך ארבעים שנה, [ומזה נלמד שאף שבדרך כלל הקב"ה הפץ במבטע, מכל מקום לעתים מזומנים יעשה מופתים היוצאים מדרך הטבע אף לזמן ארוך]. וכפי זה היה ודאי יכול להקשות מכמה נסים שהתמידו זמן ארוך, אלא שהקשה מהאור עצמו, אולי

בוקר, יען כי הלילה מוכן לחטוא, וכמאמר הכתוב (משלי ז ט) "בנשף בערב יום באישון לילה ואפילה", יותר צריך עזר מביים.

ועוד יש לפרש כי אתה תאיר נרי וגו', דבר כנגד העולם הבא, שעתידין הצדיקים להראות השכינה באצבע, כאומרו (ישעיה כה ט) "הנה אלהינו זה קוינו לו". ולזה אמר כי אתה תאיר נרי בעולם האחרון, ואך אני מבקש שבעולם הזה הדומה ללילה ואני בהסתר פנים - יגיה חשכי, לומר ש"יודע אני שבעולם הבא - ודאי תאיר נרי, כי הוא הגמול, אך מבקש אני שגם בעולם הזה - תאיר אפלתי מכל צרותי:

ונבאר קצת מפסוקי הפרשה:

ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך בתית למאור להעלות נר תמיד (כו כ). ויש לדקדק אומרו "ואתה" והיה לו לומר "צו את בני ישראל". גם אומרו "ויקחו אליך", למה כנה אותו עליו, והיה לו לומר ויקחו שמן וכו'. ונראה לישב במאמר רבותינו ז"ל (מדרש תנחומא פרשת פקודי יא הובא ברש"י שמות לט לג) שהיה משה רבנו ע"ה מצטער שלא נתן במלאכת המשכן לא הוא ולא שבטו, ואמר לו הקב"ה שהוא יקים את המשכן. ואך נראה שזה כן הכתוב פה: אחר שאמר לו הקב"ה על כל דבר "דבר אל בני ישראל", לשלא יצטער הוא שלא נתן במצוה הגדולה הזו, אמר לו: אל תצטער, ואתה תצוה את בני ישראל על הכל, וממילא אתה גדול מכלם, כי גדול המעשה יותר מן העושה" (שבת סג). ועוד לך ויקחו אליך שמן זית זך, יאמר שיקחו אותו בשליחותך ויהיה נחשב

לזכות לך ולהם: להם - שהם המשתדלים, ולך - כי הוא שלך. ואפשר שהיה מוסר אותו לצבור אחר כך, כי אין התמידין פאין מיחיד (פ"ד דשקלים ורמב"ם מעשה הקרבנות פ"א ה"ה ושקלים ריש פ"ד):

ואומרו למאור להעלות נר תמיד - רמז מה שנתבאר, כי על ידי המנורה יאירו נשמותיהם בתורה ובמעשים טובים. וזהו למאור להעלות נר תמיד - שיתעלו נשמותיהם תמיד על ידי המנורה. ולהיות שאמר בשמן זה "ויקחו אליך", אמר בסוף הענין (כו כא) "חקת עולם - לדורותם מאת בני ישראל", לומר שזה דוקא יהיה נמסר לגדול ולפרנס הדור שהוא משה רבנו ע"ה, אבל בדורות הבאים "מאת בני ישראל" יוצא, וינתן במנורה מיד. ובוזה ניחא אומרו "מאת בני ישראל" שאין לו שחר, וכפי מה שפרשתי ניחא:

ועוד יש לפרש ואתה תצוה וגו' שמן זית זך - רמז למצות ומעשים טובים, וקראם בשם "שמן" כי כן כנו החכמים את המצות, כאומרם (שבת קנג.) "ושמן על ראשך אל יחסר" (קהלת ט ח) - אלו תפלין". ואמר (משלי ו כג) "כי נר מצוה ותורה אור", וקיום הנר הוא בשמן. וכן אמרו במדרש רבה (ריש סדר זח) על פסוק (ירמיה יא טו) "זית רענן יפה פרי תואר קרא ה' שמך", למה נמשלו ישראל לזית, לומר לך: מה זית אינו מוציא שמנו כי אם על ידי כתישה, כן ישראל אינם עושין מעשים טובים כי אם על ידי יסורים:

והוא אצלי מאמר הכתוב (תהלים קכ

'רבויו' על ההריון. ולפי פשוטו - הוא מקרא חסר, וכאלו אמר: עצבונך ועצבון הרונך. ולפי מה שנתבאר, יאמר שרמו על רבוי ההריון שיקרה לקצת נשים, שתכף ללידה תהרינה חישי, וזה צער לבעל ולאשה ולולד. ולזה אמר כאן בברכה: **אשתך כגפן פוריה**, שתלד בנים המשמחים. ובעת לדתה, כבר יהיו בנך שילדה כבר - **כשתילי זיתים סביב לשולחנך**, שגדלו קצת, ויהיה ריוח בין עדר ובין עדר. ולזה אמר הנה כי כן יבורך גבר ירא ה'.

ודקדוק אחד יש בנקוד האלף [של אשתך] שהוא בסגול ולא בחיריק כמנהג. ונראה שרמו על אשה שניה, שרכוי הנקודות מורה שהיא שניה, ולזה בירך אותו בה, לומר שאם יהיה ירא שמים - תזדמן לו אשה הוגנת אף אם מתה אשתו הראשונה. ולזה לא ברכו באשה ראשונה שתהיה צנועה וכו', כמאמר רבותינו ז"ל (מוסח ב.), שבזווג שני - אין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו, אבל אשה ראשונה תלויה במזל. באופן שכל מעשה האדם וצדקו ויושרו אין נפרין אלא באשה שניה. ולזה אמר **אשתך כגפן פוריה במצות ומעשים טובים**, ועוד לה שתהיה **בירכתי ביתך** - צנועה, לא תצא מן הבית חוצה:

ועוד יש לפרש שרמו באומרו "אשתך", שרכוי הנקודות רומזים לאשת-איש שהיתה כבר לאיש ונתאלמנה, וזהו **אשתך** שהיתה כבר אשת' ועכשיו נעשית **אשתך**, כי אשתך בחיריק רומז לאשה שאיש לא ידעה כי אם הוא. ולהיות שאמרו רבותינו ז"ל (פסחים קיב.) לא תבשל בקדרה שבשל בה חברך, ובזוהר

(ג) **אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך**, בנך **כשתילי זיתים סביב לשולחנך**, ולכאורה יש לדקדק: שפתח בגפן וסיים בזית, והיה לו לומר: בנך כשתילי ענבים.

וחיין מדרכנו - יש לפרש שרמו כי תהיה ביתו מלאה בנים גדולים וקטנים. ולהיות שמכע הילדים - תחלתם משמחים, וכענין אומרם (אבות פ"ג מ"ז) "ושיחת הילדים", ומשל הדיוט [הוא]: "מה מתוק מדבש - שיחת הילדים". וזה בקטנותם. אמנם כאשר יגדלו קצת - יגדל טפולם ויהיו מרים קצת, כי יבלבלו השלחן וישברו הכלים וכענין "לבלבל פתורך" (מו"ק טז), וכל שכן כשיגדלו יותר, לזה אמר שתהיה ברכת ה' אליך, שאשתך - האשה [תהיה] יולדת צאצאים המשמחים, **כגפן פוריה** - [הנותנת] יין המשמח אלהים ואנשים, **בירכתי ביתך** - כי כן דרך הנשים המינקות - להחבא בירכתי הבית מפני חולשת הולד שהיא מינקת. ועוד, **בנך כשתילי זיתים סביב לשולחנך** - המה הילדים שגדלו קצת, ולזה המשיקם לזיתים המרים ועל ידי כתישתם נעשים מתוקים, כן הבנים אחר שגדלו - על ידי חנוכם **בשכט** נותנים טעמם:

ועוד רמו באומרו **אשתך וגוי בנך וגוי**, לומר שלא תהיה לידת **אשתך מורדפת**, זה אחרי זה, כי זה צער גדול לבעל ולאשתו כמפרסם, שעל זה אמר ר' אליעזר (יבמות לד:) שכל כ"ד חדשים אדם דש מבפנים וכו', עם שאין הלכה כמותו. שהוא אצלי מה שרמו בקללת חוה באומרו **הרבה ארבה עצמונך ודרונך** (בראשית ג טז), שהוא קשה לומר

(משפטים קב) הזהירו על הענין [זה] לשוננו: "ובנין כך מאן דנסיב ארמלתא קרינן עליה (משלי ז כג) ולא ידע כי בנפשו הוא. עכ"ל.]. ואסמכות⁴²⁶ אקרא (הושע יד ד) "על סוס לא נרכב", נימטריא אלמנה. אמר, שאם יהיה ירא הי ההולך בדרכיו - אף אם לא איתדר ליה לישא בתולה ונשא אלמנה, ימציא לו הקב"ה אלמנה צנועה וחסודה. וזהו אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך, שתהא דעתה עם בעלה השני, אף שכבר נשאת לאיש אחר [בתהלה, לא תהיה דעתה על הראשון]. ויצליחו מן השמים, ויהיו בניך כשתילי זתים סביב לשלחנך.

תתעבר ויכחיש יופיה, אמר אשתך - בלשון רחב - עם היותה כגפן פוריה וגו':

ולפי דרכנו יאמר, שאם האשה צנועה בירכתי ביתך, אז בניך כשתילי זתים, שעל ידי כתישה יוצא דבר המאיר, כן בני הצדקת - צדיקים. וזהו האמור בפרשתנו ואתה תצוה וגו', לומר: כי הנה תרחו ויגעו בעבודת המקדש בגופם ובממונם, אך העקר הוא שיהיו עומקים בתורה ובמצוות, ויקחו אליך שמן זית כמו שנתבאר - רומז למצות ומעשים טובים, כאמור (משלי ו כג) "כי נר מצוה ותורה אור".

ועוד ירמוז השמן לתורה ומצוות, יען כי בשמן יש בו שתי סגולות מה שלא נמצא בשאר דברים, והוא: כי ישמש לשני ענינים - לאור, ולטעם. כן התורה הקדושה ומצוותיה - אוכל משכרה בעולם הזה, ויטעם מיערת דבשה מהנאות העולם הזה, וסופה לאור באור החיים כל העוסק בה. ולזה אמר ויקחו אליך שמן זית זך בלי שמרים, בלי פניות רעות, כותית הבא על ידי כתישה, שאחד מן הדברים הבאים על ידי יסורין היא התורה, ולזה אמר להעלות נר תמיד, שעל ידי כן יתמידו בבית הזה תמיד לעולם ועד:

ועל דרך זה יפורש מאמר רבותינו ז"ל (שבת קנג.) **ושמן על ראשך אל יחסר - אל תפילין**, וכבר פירשתי בזה בחלק ב' בדרוש לתפילין יען שם. וכפי דרכנו יאמר שקרא

ועוד ירמוז על הבנים שהיו לו מאשתו הראשונה, שלא תרע עינה בהם האשה השניה, כמאמר רבותינו ז"ל (במות סג) "בניך נתונים לעם אחר - זו אשת האב", ועל ידי כך יהיו נדחים מלפניה - רק "בניך כשתילי זתים סביב לשלחנך". ולזה המושלם לזיתים שהם מרים ומתוקים, וכן בני האשה הראשונה - מרים לאשה השניה קצת, ומתוקים לאביהם. ולזה סיים **הנה כי כן יבורך גבר ירא ה'**, לומר שאם הדבר רחוק קצת מן הטבע, הנה כי כן יבורך גבר - [בזכות שהוא] ירא ה':

ועוד רמוז באומרו אשתך בסגול, יען כי כל אשה המתעברת ויולדת - מכחיש יופיה, שבשרה כחש משמן, וזהו דקדוק דברי רז"ל (במות לה): שאמרו [שמעשה ער היה כדי שלא

426. ככל הנראה 'דורשי רשומות' אסמכות, כי לא נמצא כן בזהר שלפנינו.

שעשועי אז אבדתי בעניי, כשאמר הקב"ה למשה "ואתה הקרב אליך" - הרע לו, אמר לו תורה היתה לי ונתתיה לך, שאלולי היא - אבדתי עולמי. משל לחכם שנמל קרובתו ועשתה עמו עשר שנים ולא ילדה, אמר לה: בקשי לי אשה, אמר לה: יכול אני לימול חוץ מרשותך, אלא שהייתי מבקש ענותנותך. כך אמר הקב"ה למשה: יכול הייתי לעשות לאחיד כהן גדול חוץ מדעתך, אלא שהייתי מבקש שתהא גדול עליו. עכ"ל. והבאנו זה בחלק ב' בדרוש לשבת בלח' יען שם.

וזה כן הוא יתעלה [כדין] לפכח צערו של משה רבינו ע"ה. ותחלה הזהירו לבל יעשה כמעשה בני אדם השונאים שררת חבריהם, כי כאשר תגיע שררת חברו אשר לא יוכל לבטלה, הנה ירחיק הדבר מלפניו לבל יראה ברעתו, ותמיד ירחק מחברו שהשיג השררה ההיא. אמר: ואתה - שלא תשלח שליח אליו לקרותו, רק אתה בעצמך. וזהו ואתה הקרב אליך - שאתה בעצמך תקריבהו. ואמר הקרב אליך - שתהיה מקרבהו ותראה לו אהבה וחבה, שלא יחוש ח"ו לשנאתך אותו מחמת השררה שעלה אליה. ולהסיר מלבו [את הצער], אמר: את אהרן אחיך, כי אין הכבוד זו מבית אביך, ואחיד הוא, וכבודו הוא כבודך:

ואמר מתוך בני ישראל, יען כי דבר גדול עושה הוא יתעלה, להבדיל [את] אהרן מכל ישראל, לתת לו כתר כהונה לדורות עולם. והן רבים עתה בהמון ישראל אשר תעבור עליהם רוח קנאה, לאמר "כי כל העדה כלם קדושים", ומה נשתנו אלו שזכו

לתפלין - 'שמן', כמאמר רבותינו ז"ל (סוטה יז). דרש רבא: בשכר שאמר אברהם אבינו ע"ה אם מחוט וכו', ואמרו: בשלמא רצועה של תפלין - דכתיב "וראו כל עמי הארץ" וכו', ופירש רש"י: דהיינו שיש שכר והנאה גם בעולם הזה, שכן מוכח הסוגיא [שעמי הארץ יתייראו ממנו], וכמו שכתבנו בזה בדרוש לתפלין יען שם. באופן שיהיו התפלין שבראש - יש בהם שני מתן שכר: בעולם הזה ובעולם הבא, כשמן שיש בו שתי סגולות כמו שכתבנו: המאכל והאור. ולזה קראם 'שמן':

ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך ואת בניו אתו מתוך בני ישראל לכהנו לי אהרן נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר בני אהרן (כח א). אומרו "ואתה" - וכמו שפירשנו במאמר ואתה תצוה - נוכל לפרש שכל זה לשכך צערו של משה רבינו ע"ה. יאמר, שאם ישראל [הם] הנותנים [ולא אתה], הנה לך העקר שאתה הפצוה ואתה המעמיד הכהנים המקריבים בו, ולזה לא תחוש. ולזה יש לדקדק אומרו אהרן נדב ואביהוא וגו', והוא יתר, שכבר אמר בניו אתו. גם אומרו מתוך בני ישראל יתרה, דפשיטא הוא. גם אומרו הקרב אליך יתרה ותפלה, ובקיצור היה לו לומר 'הקרב את אהרן וכו'. גם אומרו אחיך, ובתחלה אמר יערוך אותו אהרן ולא פירש 'אחיך' כי ידוע הוא.

הביאור: הנה רז"ל אמרו (ש"ר לו ד): ואתה הקרב אליך, הו"ד (תהלים קיט) לולי תורתך

בשררה ההיא לדורות עולם, אשר נואשו כל באי עולם מהיות להם חלק בשררה ההיא. לזה אמר למשה שיסכים דעת כל ישראל לזה, ויאמר להם דברים המתקבלים עד שיסיר מלבם כל קנאה. וזהו מתוך בני ישראל, מתוך גופם ודעתם והסכמתם, שיסכימו כָּלָם על זה.

ועוד יש לפרש קרוב לדבר זה עצמו, והוא: מן הידוע כי: אם יתמנה על הצבור - הגדול והחשוב שבהם, יתרצו אליו ויקבלו מרותו. לא כן אם יהיה אחד מכללם, וכל שכן אם יהיה פחות שבהם. ולזה יעין ה' שיקרב אליו [את] אהרן ובניו מתוך בני ישראל, שבמעמד כָּלָם יקרבהו אליו יותר מִכָּלָם. וכבר נתפרסמה להם מעלת משה רבינו ע"ה וכל מעשיו, וכראותם יום אחר יום [שהוא] מקרב [את] אהרן - יגדל בעיניהם הוא ובניו ולא יקנאו בשררתו, כי יאמרו: "לו נאה ולו יאה לכפר עלינו". וזהו הקרב אליך את אהרן אחיך כדי לכהנו לי:

ואמר עוד אהרן נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר בני אהרן. וחזר עוד לומר בני אהרן, ירמוז מעלתם כי כָּלָם שוים בחכמה וביראה: כאהרן - כן בניו, ועם כל זה הוא יגדל עליהם. והוא על דרך אומרם (כתובות קג) "שמעון בני - חכם, גמליאל בני - נשיא", ופירשו בגמרא: "אף על פי ששמעון בני חכם - גמליאל בני נשיא". וקצת קשה, דבגמרא הקישו "מאי קאמר" ותרצו: "הכי קאמר: אף על פי ששמעון בני חכם - גמליאל בני נשיא", ואכתי קשה למה הוצרך לכל זה,

ובקיצור היה לו לומר: "גמליאל בני נשיא" ותו לא.

ונראה כי רבי ע"ה חשש פן - אחרי מותו - ידקדקו החכמים בבניו, וימצאו כי רבי שמעון חכם יותר, ויתלו מעות במעשה רבי, כי יאמרו כי רבי בשגגה מָנַח את רבן גמליאל, ואילו ידע חכמתם - היה ממנה את רבי שמעון, ויפחתו מעלת רבן גמליאל וימנו במקומו רבי שמעון, או לפחות ימנו שניהם, וכמו שאמר יוסף לאביו (בראשית מח יח) "לא כן אבי כי זה הבכור שים ימינך על ראשי". לזה אמר [רבינו הקדוש]: ידעתי כי שמעון בני חכם, ואף על פי כן אני ממנה גמליאל לנשיא, כי כן הדין נותן.

הוא שאמר הקרב את אהרן ואת בניו אתו, ולשון זה משמע כי אהרן הוא הגדול שבהם, ולזה הוסיף: תדע כי אהרן נדב ואביהוא זגון, כי כָּלָם בשם אקרא וכָּלָם מפורסמים בשמותם, וכל אחד ראוי לעצמו, ואינם צריכים להתלות באהרן שיתעטרו בו, כי כָּלָם כדאים לעצמם, אלא שמה שעשיתים מפלים לאהרן [הוא] להיותם בני אהרן, ומשום כבוד אב ואם דוקא גדל עליהם אהרן ואמרתי "בניו אתו", אבל לפניו - כָּלָם שוים ואינם צריכים לאהרן. וכן מצינו לרז"ל (ובחים קמו: ורש"י על פסוק בקרובי אקדש, ויקרא יג) הגדילו מעלת נדב ואביהוא, שאמרו שהם גדולים ממושה ואהרן. ואפשר עוד שאמר ה' למשה שיאמר זה לישראל, לפרסם מעלת בני אהרן, כדי שיתפייסו ישראל ויקבלו עליהם גְּדֻלָּתָם:

במקום עליון - נעשים בגדים רוחניים. וזהו ועשית בגדי קדש, כי קדש הם. וזהו לכבוד ולתפארת, כי אין כבוד ותפארת יותר מזה שילבש בגדים רוחניים. ולזה אמר אחר כך ואתה תדבר אל כל חכמי לב, דעך השתא איירי בכגדים רוחניים, ומעתה מדבר בכגדים הגשמיים, והם הנעשים על ידי חכמי לב.

ואומרו חכמי לב אשר מלאותיו רוח חכמה, (יתבאר) על פי מאמר רז"ל (ברכות נה.) "אין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה, שנאמר וכו'". והוא שאמר תדבר אל כל חכמי לב, שהלב ההוא כבר מלאותיו רוח חכמה, ששמתי בו טבע המקבל חכמה, שבמעט השתדלות - יהיה חכם. ואשר מלאותיו - חוזר אל הלב, שהלב כבר מלאותיו, והם בהשתדלותם נעשו חכמים מחכמים:

ועוד יש לפרש לפי פשוטו אומרו לכבוד ולתפארת, כבוד לישראל בהיות הכהן המכפר עליהם מלובש בגדים יקרים, וכל הרואה אותו יפאר האמה אשר הוא בה, ומה גם בהיות שמות השבטים חקוקים על לוח לבו ולתפארת אליו.

ועוד יש לפרש כבוד אליו, ותפארת לבני משפחתו 'כל הקרב הקרב'⁴²⁷. ועוד יש לפרש כמאמר רבותינו ז"ל (על משה רבינו ע"ה) (מוטה י: וילקוט וזאת הברכה תתקפב) מה כאן עומד ומשמש, אף שם בעולם הבא עומד ומשמש. עכ"ל. וזהו לכבוד - בעולם

ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת. ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאותיו רוח חכמה ועשו את בגדי אהרן לקדשו לכהנו לי (כח-ג), פסוקים אלו אומרים דרשוני, הן מצד הכפל הן מצד אומרו ואתה וגוי, פאלו זה התחלת הענין, וכבר התחיל בענין הבגדים, ומאי "ואתה". גם, תחלה תלה עשית הבגדים במשה, ושוב אמר "תדבר אל כל חכמי לב". גם אומרו (פסוק ג) "חכמי לב אשר מלאותיו רוח חכמה" הוא כפול. גם אומרו "מלאותיו" ולא מלאותים כי רבים הם חכמי לב.

הביאור: הנה חז"ל אמרו (ירושלמי ברכות פ"ד ה"ה ורש"י על פסוק מכן לשכתך) כי בית המקדש של משה הוא מכוון כנגד בית המקדש של מעלה. והקדמנו בפרשת תרומה כי כל דבר גשמי הנעשה למצוה - נעשה דוגמתו דבר רוחני למעלה על ידי הפגנה הטובה, כי מהמחשבה נעשה הרוחני, ומהמעשה נעשה הגשמי, ומתלבש הרוחני בגשמי על ידי המעשה הטוב והפגנה השלמה, וכמו שהאריך בזה גם כן הרב מהר"ם אלשיך זלה"ה בפרשת בהעלותך יעין שם. באופן שעל ידי הפגנה הטובה ועשית הבגדים בקדושה גדולה, נעשים בגדים רוחניים ומלבישים לכגדים הגשמיים.

ועליהם רמז באומרו ועשית בגדי קודש, שבכונתך הטובה וכידועתך בסודות האלו למעלה, ועשית כל בגד לתקן שרשו

אחד בזמננו-זה יקח ספר תורה בידו ויזרקנו מידיו לארץ בכעסו על העם החוטאים - יהיה עליו תלונה ודאי, קל וחומר הלוחות מעשה אלהים, כי היה די ליקח הלוחות ולהחזירם לבעליהן או לגנוזם.

וכבר אמרו חכמינו ז"ל (פסחים פז: הובא ברש"י במדבר לא כא) שאפילו בכעסו של אדונינו ע"ה, אפילו לדבר מצוה, נתעלמה ממנו פרשת גיעולי כותים. והכא גם כן כתיב ויחר אף משה וישלך מידיו את הלוחות וישבר אותם תחת ההר, יראה מהכתוב ששבירת הלוחות היא פעולה של כעס. זה נראה אם אפשר, וה' יכפר בעדי אם שגיתי. ושוב ראיתי במדרש רבה סדר תשא (פר' מו) יחסו לו גם כן חטא כזה, ואמרו ששתף משה עצמו עמהם בחטא, יענין שם. וגם אמרו שלא היה רצונו של הקב"ה שישברם, ענין שם (פר' מו פיסקא ג). ובפרשת עקב אמרו עליו "אל תבהל ברוחך לבעוס" (קהלת ז ט):

לזה, אחר שעשה תקון וכפרה לישראל על העגל אשר עשו, ואמר דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה, חזר ואמר: ואתה - לתקן מה שעשית - תצוה את בני ישראל ויקחו אליך וגוי, ואתה הקרב אליך, ואתה תדבר אל כל חכמי לב וגוי, כאומר: שהם - כפרתם (במה שנאמר לעיל, על ידי התרומה) וכו', ואתה - (כפרתך במה שאני מצוך כעת שתקרב את אחיך) וכו'. ואמר ויקחו אליך לצרכך ועליך, ויביאו אליך שמן זית זך, [לפני] שהוא [משה רבינו ע"ה] גרם השכחה לישראל בתורה [על ידי שבירת הלוחות], יביאו שמן זית זך שמחזיר תלמוד של שבעים

הזה, ולתפארת - בעולם האחרון. ועוד יש לומר: כבוד - לשם יתעלה, להיות שמש המשמש לפניו בבגדי יקר, ותפארת - אליו:

דרך אחרת יש לפרש בפסוק ואתה תצוה את בני ישראל, ונדקדק אומרו ואתה, ונאמר כי מבואר לרז"ל (ש"ד וילקוט ריש פרשת פקודי) כי מצות המשכן היתה לכפר על מעשה העגל, כי על ידי מעשה העגל רצו לסלק השכינה, לזה הוזקקו להתנדב למשכן להשרות שכינה בישראל. והנה אם-כי החטא הגדול במעשה העגל היה לישראל, גם משה רבינו ע"ה - לפי גְּדֻלַּתוֹ אשר עד להפליא - נוכל לַיְחַם לוֹ קצת חטא כמה שישבר הלוחות וגרם רעה לישראל, ואם-כי חטאם הוא הגורם. ואחת מהנה אשר שקענו בה עד היום שנמשכה משבירת הלוחות כמאמר רבותינו ז"ל (עירובין נד.) - היא השכחה הגוברת עלינו שגרמה כמה קלקולים ומחלוקות בישראל, עד שלא תמצא הלכה ברורה בפי כל חכם-לב (עי' שבת קלח:).

ואם כי רז"ל (שבת פז:) אמרו: אשר שברת - יישר כחך ששברת, הוא לצד שלקח הוא יתברך נקמתו מישראל. ומה שהסכים על ידו הקדוש ברוך-הוא, הוא על הקל וחומר [מקרבן פסח שהוא מצוה אחת, שכן נכר - שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים - לא יאכל בו, קל וחומר לכל התורה והמצוות כשישראל מומרים לְבָלְיָהּ] שאינם ראויים [להנתן] אליהם [הלוחות והמצוות]. ומכל מקום יש בו מן הגנות מה שלא יעלב, וכל שכן שיקח הלוחות מעשה אלהים ויזרקם מידיו לארץ - הוא דבר גדול [וקשה] מאד מאד. ואם חכם

שנה כמאמר רבותינו ז"ל (הוריות יג), וישמינו
 במנורה שרומזת לתורה, יען כי בה שבעה
 נרות שרומזים לשבעה ספרים שבתורה,
 כמאמר רבותינו ז"ל (שבת קטז): "חצבה
 עמודיה שבעה" - אלו ז' ספרים שבתורה,
 שפרשת "ויהי בנסוע הארון" - ספר בפני
 עצמו, ובעשית השמן במנורה, תתחדש
 הזכיחה בתורה כשמן הנתן במנורה. ויען
 דלא איברי ליליא אלא לגורסא (עירובין סה.
 ועין שם), ורוב מה שילמוד האדם בעל פה -

הוא בלילה, לזה היה מערב עד בוקר:

ואמר כתית למאור להעלות נר
 וגו' (כו ב). על פי מה שרמז בעל המורים
 ז"ל, שתיבת כתית רומז לת"ך שנה שעמד
 בית שני, ות"י שעמד בית ראשון, רמז שכך
 שנים תשמש המנורה [בבית] עולמים, מלבד
 המשכן שבמדבר, ונוב וְשִׁילָה וכו'. ולזה
 אמר: עכשיו - כתית, ויבואו ימים להעלות
 נר תמיד - הוא הבית המקדש שיבנה במהרה
 בימינו אמן כן יהי רצון:

